

PORȚIJD DE LA GHIDUL MUZEELOR ȘI COLECȚIILOR DJR ROMÂNIA

Virgil Ștefan NIȚULESCU

Realizarea unui ghid complet al muzeelor românești este un deziderat vechi al culturii naționale. Apariția unei asemenea cărți face parte dintre acele instrumente esențiale, de genul enciclopediilor și dicționarelor care stau la baza oricărei construcții culturale. Asemenea aprecieri pot părea cuvinte mari, exagerări, dar realitatea este că avem, întotdeauna, nevoie de cărți ca acestea. Desigur, au mai existat încercări dacă ar fi să mai amintim numai pe cele datorate lui Aristide Ștefănescu sau Ioan Opriș. Nici Institutul de Memorie Culturală nu este la prima ediție a *Ghidului*, numai că anterioarele nu au fost destinate publicului, având, practic, un circuit restrâns, pentru câțiva specialiști și pentru conducerea ministerului. Actuala formă, tipărită în volum, a fost lansată la ediția de anul trecut a Tîrgului Gaudeamus, laolaltă cu alte publicații ale aceleiași instituții.

Muzeele sînt aranjate pe județe, acolo unde a fost posibil, oferindu-ni-se detalii privind secțiunile sau expozițiile coordonate de muzeul în cauză. Fiecare capitol (adică, județ) se deschide cu o hartă pe care sînt marcate unitățile muzeale, diferențiate grafic, după rang (muzeu „național“, „județean“, „orașe-nesc“, „comunal/colecție locală“, „aparținând cultelor“) și cu un tabel rezumativ al muzeelor aflate pe teritoriul respectivului județ. În interiorul capitolului, muzeele sînt înșiruite pe localități, în ordinea alfabetică a acestora (cu excepția municipiului reședință de județ, care deschide capitolul).

Fiecare muzeu este prezentat în funcție de mărimea și importanța sa cu datele esențiale: adresă, număr de telefon și fax, curier electronic, anul înființării, profilul și programul de vizitare și adresa de web acolo unde este cazul. Multe dintre muzele beneficiază și de cîte o fotografie (alb-negru) înfățișînd exteriorul clădirii sau un aspect din expoziție.

Ghidul este, așa după cum precizează Irina Oberländer Târnoveanu, în Introducere (care este tradusă și în engleză), destinat marelui public, acestuia fiindu-i dedicat și un cald îndemn de a vizita muzeele României („Ce faceți la sfârșitul săptămânii? Ce faceți în concediu? Unde duceți copilul? Poate vă decideți să mergeți la un muzeu. Consultați ghidul nostru veți avea de unde alege!“). Informația care stă la baza alcătuirii volumului a fost obținută chiar de la muzeu și, așa după cum se menționează în text, aceasta a fost verificată de specialiștii din Ministerul Culturii (pe atunci). Desigur, această informație nu își propune să fie exhaustivă. Dintru început, sîntem avertizați că *Ghidul* nu oferă „informații despre alte activități muzeale cu și pentru patrimoniu sau pentru public“. Pe de altă parte, este limpede că paginile *Ghidului* sînt „dezechilibrate“ prin nivelul diferit al adresabilității textelor de prezentare, prin lungimea lor, prin densitatea de informații, în funcție de ceea ce au oferit autorii inițiali, rămași, mereu, anonimi (de ce, atîta modestie?), ai acestor texte. Muzeul Satului, de exemplu, beneficiază de un text de 19 rînduri și de două imagini (un exterior și un interior de gospodărie țărănești).

Într-un număr identic de rînduri, dar fără imagini, este prezentat Muzeul „Cornel Medrea” parte a Muzeului Municipiului București. Faptul că există o mulțime de bucureșteni care habar nu au de existența Muzeului Medrea (și care nici nu au auzit de marele sculptor) ar putea fi un argument pentru „egalitatea” de tratament redacțional, în sensul unei mai bune promovări a acestui mai puțin cunoscut așezămînt muzeal în situația în care toată lumea știe, măcar, unde este Muzeul Satului. Totuși, acest argument nu ar fi valabil în cazul comparației între o altă unitate a muzeului municipal Muzeul Memorial „C. I. și C. C. Nottara” (16 rînduri) și Muzeul Național „George Enescu” (7 rînduri și o imagine nesemnificativă), ambele muzee fiind, practic, chiar și pentru bucureșteni, la fel de necunoscute. Comparațiile pot continua la nesfîrșit. Un vizitator al Hunedoarei, fără prea multe cunoștințe de istorie, ar fi pus în încurcătură, dacă ar trebui să aleagă între a vizita Muzeul Fierului, prezentat în 34 de rînduri, și Muzeul și Castelul Corvineștilor, care are parte de un text de 4 rînduri... Un potențial vizitator, cu totul necunoscător al muzeelor patriei, și-ar putea imagina și că Muzeul de Istorie Naturală „Grigore Antipa” (acesta este numele care apare în *Ghid*, deși, la data respectivă octombrie 2000, muzeul își adăugase, deja, particula „Național”) nu este cu mult mai răsărit decît modesta colecție a Secției Științele Naturii aparținînd Muzeului Brăilei, de vreme ce textele de prezentare sînt comparabile, ba chiar, în timp ce aflăm că, la Brăila, putem vedea „o colecție de lepidoptere indigene și exotice (Africa, America, Indonezia), moluște autohtone și exotice (Oceanul Atlantic și Pacific, Marea Mediterană) și un ierbar” ceea ce sună destul de atrăgător, celebrul muzeu bucureștean „deține în prezent piese ilustrând domeniile ecologie, zoologie, oceano-

grafie, paleontologie, taxonomie, morfologie” ceea ce poate fi, deja, prea general și prea specializat (ce spune, „omului de pe stradă” sintagma „piese de ... morfologie”), totodată, pentru a stîrni interesul unui potențial vizitator. În schimb, aflăm că muzeul din Capitală are o bibliotecă în care sînt „inventariate 30.200 vol. și 20.000 periodice”, cu toate că vizitatorul obișnuit, de fapt, nu are acces la biblioteca muzeului.

Realitatea este că lungimea și calitatea textelor de prezentare au depins, exclusiv, de interesul și profesionalismul muzeografilor din respectivele muzee. Chiar și așa, însă, este greu de înțeles de ce există distanțe atît de mari între modalitățile de prezentare. Cel mai probabil este că autorii textelor nu au fost avertizați că ceea ce scriu ei urmează să fie adresat „marelui public”. Mulți dintre muzeografilor și, chiar, directorii care, probabil, au redactat sau au avizat textele de prezentare și-au imaginat că acestea sînt destinate cine știe cărei noi „situații” cerute de „birocrații din minister” (trec peste faptul că foarte mulți muzeografi și chiar directori de muzee nu sînt în stare să deosebească Institutul de Memorie Culturală de Ministerul Culturii și Cultelor). Dacă ar fi știut că aceste texte vor fi tipărite într-un ghid pentru marele public, poate că ar fi fost mai atenți. Nici nu vreau să mă gîndesc la posibilitatea ca ei să fi știut acest lucru și să nu fi dat importanță felului în care muzeele în care lucrează sînt prezentate beneficiarilor, adică publicului. Cum am putea înțelege, altfel, o descriere ca cea pentru Muzeul Municipal Dej, de exemplu, unde se scrie că muzeul a fost mutat din fostul său sediu, în 1974, într-un altul, „în condiții de totală insecuritate” (aviz amatorilor!), „în demisolul igrasios al Claustrului franciscan”? Desigur, cel care a scris acest text, și-a imaginat că, poate, cineva „de acolo, de la București”, citind aceste informații,

se va emoționa și va decide mutarea muzeului într-un sediu corespunzător misiunii sale. Numai că așa ceva nu se va întâmpla, responsabilitatea găsirii unui sediu adecvat pentru muzeu căzînd, exclusiv, pe umerii consilierilor locali se vedea treaba, cu totul nesemnificative la nevoile muzeului; în schimb, acest text, destinat unui posibil vizitator al Dejului l-ar face pe acesta ca, după o asemenea lectură, să renunțe la vizitarea unor demisoluri igrasioase și să ocolească muzeul. Alteori, textul de prezentare nu este, pur și simplu, în conformitate cu realitatea. Putem citi, de exemplu, că Muzeul Orășenesc din Baraolt „expune obiecte din domeniul istoriei privind evoluția breslelor, îndeletnicirile din Baraolt, și de etnografie“. Or (lăsînd la o parte exprimarea confuză, din care rezultă că muzeul expune îndeletnicirile), amintitul muzeu nu expune, din păcate, nimic, colecția altminteri, interesantă nefiind vizitabilă, în momentul de față. Nici cunoscuta rezervație arheologică de la Budureasca nu expune nimic, la fața locului, și, cu toate acestea, apare în *Ghid*, tot așa cum la cealaltă celebră rezervație prahoveană, de la Târgșoru Vechi, nu se poate vizita nimic, în afară de biserica lui Antonie, de curînd restaurată, și de ruine (și asta, atunci când călugării care au ocupat, mai mult sau mai puțin abuziv, spațiul rezervației, permit acest lucru), deși, din *Ghid*, aflăm că „Palatul Moruzzi adăpostește piese de arheologie: ceramică preistorică, materiale din castrul roman, necropolă de incinerare din secolele III-IV p. Ch.“. Dacă unele unități muzeale apar în *Ghid*, chiar dacă nu sînt vizitabile, altele, vizitabile și nu mă refer la colecțiile private, cum este Muzeul Federației Comunităților Evreiești, nu se regăsesc în volum, ca, de exemplu, Muzeul Aviației.

Pe de altă parte, adeseori, informația este interesantă și pentru specialiști (la Muzeul Județean

„Teoharie Antonescu“ sau Muzeul Civilizației Dacice și Romane, de exemplu) sau, mai degrabă, doar pentru specialiști. Alteori, textul pare conceput, parțial, anume pentru vizitatori invitîndu-i să treacă pragul muzeului, chiar dacă tema acestuia poate să nu pară prea atractivă, parțial, pentru niște ipotetici funcționari din minister, care nu ar ști prea multe despre acel muzeu (cazul Muzeului Fierului, de exemplu, unde, pe lîngă informații de un real interes pentru vizitatori, găsim și mostre de text scrise într-un limbaj, „emoționant“, coborît din textele broșurilor editate de O.N.T. prin anii '70: „Muzeul Fierului poate completa orice traseu turistic în municipiul Hunedoara cu informații interesante referitoare la evoluția tehnologică a societății umane pe aceste meleaguri... Muzeul Fierului se înscrie justificat în definiția unui muzeu, punînd accent pe aspectele legate de tradiția prelucrării fierului, evoluția tehnologiilor de prelucrare a fierului, cât și pe latura educativă“). Uneori, textul se referă mai degrabă la sediu decît la exponate (Casa Memorială „Vasile Pogor“, de pildă). Pentru istoricul Muzeului de Istorie din Târgu Jiu, care este secție a Muzeului Județean „Alexandru Ștefulescu“, autorul a rezervat 9 rînduri, iar descrierea colecțiilor adăpostite în acel muzeu a fost expedită în doar 4 rînduri, și acelea, neglijent redactate („Muzeul expune arheologie și istorie, din preistorie pînă în 1918; numismatică: epoca romană“), de parcă științele istoriei, arheologiei și numismaticii ar putea fi expuse în muzeu! De altfel, și în alte cazuri aflăm că este expusă „arheologie, artă, istorie“... În fine, uneori, autorul textului pare să fi fost prea plictisit pentru a oferi vreo informație, cît de cît, interesantă, pentru specialiști sau pentru public, deopotrivă. Iată, de exemplu, tot ce se poate afla din *Ghid* despre Muzeul Vrancei: „Muzeul, cu mai multe secții, deține

colecții de arheologie, precum și istorie, etnografie, științele naturii“. Lăsînd la o parte faptul că, oricît s-ar strădui, muzeul nu poate să dețină „istorie, etnografie, științele naturii“, ci doar „colecții de...“ (ceea ce nu se înțelege din text, după regulile gramaticale în vigoare), nu știu cîți vizitatori s-ar oboși să descopere frumusețile acestui muzeu, al cărui program de vizitare este „zilnic 8-16“ (lucru cel puțin îndoielnic: și luna, și duminică, și de Crăciun, și de Anul Nou?), citind o asemenea descriere. Din păcate, nici din textele corespunzătoare celor patru secții ale muzeului nu putem afla foarte multe lucruri în plus. De exemplu, despre Secția de Istorie și Arheologie sînt informații că deține „piese de arheologie preistorică mate-riale din paleolitic, epoca bronzului (de la Cîndești), epoca fierului (de la Bârsești) romană, istorie medievală și numismatică“. Chiar dacă este greu de înțeles ce altceva mai expune Muzeul Vrancei, la sediul său din B-dul Gării, în afară de colecțiile Secției de Istorie și Arheologie (pentru că Muzeul de Științele Naturii funcționează la altă adresă, iar Rezervația de Arhitectură Vranceană și Mausoleul Focșani sînt în alte localități), programul de vizitare al acestei Secții este diferit de cel al Muzeului Vrancei: 9-17... Sigur, se poate obiecta că toate acestea sînt fleacuri, că mă leg de nimicuri. Dar lucrurile trebuie privite din perspectiva celui care, fără prejudecăți, dar și fără informații suplimentare, ajunge la Focșani și își propune să viziteze atît Muzeul Vrancei, cît și muzeul de istorie din localitate, pentru că, din *Ghid*, află că poate vizita două expoziții, cu două ore diferite dacă nu se descurajează după ce citește descrierea vagă a expunerii; la fața locului, însă, își dă seama că este vorba despre o singură expoziție, vizitabilă între orele 9-17, în alte zile decît luni, programul 8-16 fiind doar programul de lucru al salariaților

muzeului (amănunt total neinteresant pentru vizitator). Dacă e și reclamagiu din fire, va trimite misive mînioase pe adresa ministrului, a oficiului pentru protecția consumatorului și a cine mai știe cui, acuzînd că ar fi fost înșelat.

Există, desigur, și unele mici erori, de redactare sau corectură (ca, de exemplu, la Muzeul [Național] Tehnic „Prof. Ing. Dimitrie Leonida“ sau la Colecția Muzeală a Episcopiei Armeano Gregoriene, titulatura Muzeului Municipiului București ori fotografia greșit atribuită Muzeului și Castelului Corvineștilor), dar ele sînt, din fericire, nesemnificative. De altfel, în Introducere, Irina Oberländer Tămoveanu își cere scuze pentru eventualele omisiuni sau erori și avertizează internații că pot consulta baza de date a muzeelor și colecțiilor și *on line*, pe adresa <http://www.cimec.ro/>.

Volumul se încheie cu o utilă listă a muzeelor, clasificate după criteriul unui „profil principal“.

Dincolo de observațiile de mai sus, țînînd cont de faptul că, probabil, *Ghidul* va fi reeditat, mai devreme sau mai tîrziu, cred că se impun cîteva modificări de abordare. În primul rînd, profilul *Ghidului* trebuie să fie clar determinat de cei cărora le este dedicat. Dacă se intenționează să devină un ghid pentru specialiști, pentru muzeografi, chiar, atunci este normal ca, pentru fiecare muzeu în parte, să aflăm și care este „codul cIMEC“. Dacă, însă, *Ghidul* se va adresa „marelui public“, atunci, asemenea precizări ar trebui să dispară. Nu și-ar avea rostul nici precizările de genul „muzeu național“. Aceasta, pentru că sintagma „muzeu național“ nu are nici o acoperire în realitate. De fapt, această expresie nu se referă la muzeele naționale, ci la muzeele subordonate Ministerului Culturii și Cultelor. În acest caz, autorii operează cu o clasificare confuză, de-a dreptul. În lipsa unui act normativ special pentru muze, care să stabilească anumite

criterii pentru clasificarea acestora, termenul „național” sau „județean” nu se referă la importanța muzeului, ci la subordonarea sa administrativă. Or, această subordonare este lipsită de orice relevanță pentru vizitator. În plus, precizarea din *Ghid* poate naște mari nedumeriri, mai ales că prezența în titulatura muzeului a cuvântului „național” nu are nici o legătură cu subordonarea administrativă, ambiționînd să se refere doar la importanța culturală (ceea ce, în unele cazuri, rămîne de dovedit).

Astfel, modesta Casă Memorială „Simion Florea Marian” este categorisită drept „muzeu național”, numai pentru că ea se află în administrarea Muzeului Național al Bucovinei, care este o instituție publică subordonată, direct, Ministerului Culturii și Cultelor. În schimb, în Cluj Napoca există Muzeul Național de Artă, care este „muzeu județean”, doar pentru că această instituție se află sub autoritatea Consiliului Județean Cluj. Curios este că în cazul muzeelor subordonate altui minister decît Ministerului Culturii și Cultelor, acestea nu mai sînt numite „naționale”. Este cazul Muzeului (Național) de Istorie Naturală „Grigore Antipa”, al Grădinii Botanice (din București), al Muzeului Zoologic al Universității „Babeș Bolyai”, al Muzeului Sportului din România etc., despre care aflăm, doar, că se află în „subordinea Ministerului Educației Naționale”, respectiv, a „Ministerului Tineretului și Sportului”, în vreme ce Muzeul (Național) Tehnic „Prof. Ing. Dimitrie Leonida” este doar „în subordinea Companiei Naționale de Electricitate CONEL”. Muzeele și colecțiile administrate de mănăstiri, biserici sau alte lăcașuri de cult beneficiază de o precizare generică (și greșită, totodată): „muzeu aparținînd Cultelor” de parcă fiecare colecție în parte ar aparține tuturor cultelor din România... Probabil că, în lipsa unei clasificări anume a muzeelor, asemenea

categorisirii ar fi mai bine să lipsească dintr-un ghid pregătit pentru marele public. De altfel, problema clasificării muzeelor este strîns legată cu aceea a acreditării muzeelor. Este de sperat că atunci cînd vom avea o lege a muzeelor și colecțiilor muzeale, ea va stabili un mecanism de acreditare care să permită realizatorilor unui asemenea ghid să furnizeze informații clare despre statutul fiecărui muzeu în parte (dacă se consideră acest lucru ca fiind strict necesar). În asemenea condiții am afla, poate, și cîte muzee ființează în România. *Ghidul* prezintă „peste 690 de entități muzeale de interes public ... organizate administrativ în 391 de instituții” (ceva mai jos, aflăm că „din cele 690 de entități muzeale, 431 sunt în mediul urban și 259 în mediul rural”). De ani de zile, știm (din conferințe, simpozioane și cuvîntări) că în România există „peste 600 de muzee”. Dacă facem abstracție de faptul că nu toate aceste muzee sînt instituții publice sau au personalitate juridică, probabil că nu sîntem foarte departe de adevăr. Totuși, adevărul nu-l vom putea afla decît atunci cînd vom avea un sistem de acreditare a muzeelor, care să ne permită înregistrarea exactă a numărului acestora. Altfel, vom fi nevoiți să luăm, oarecum, în considerare și cifrele oferite de Institutul Național de Statistică. Într-un document recent (Rețeaua și activitatea unităților culturale artistice în anul 2000), se afirmă că în România ar fi existat, la data de 31 decembrie 2000, 519 muzee, organizate în 212 „unități de bază” (la 31 decembrie 1999 existau, potrivit aceluiași document, 515 muzee). Presupunînd (documentul nu ne „traduce” sintagma) că acest din urmă termen s-ar referi la personalitatea juridică a muzeelor, diferența dintre numărul oferit de Institut și cel indicat de *Ghid* ar fi de 179! Probabil că adevărul nu se află de nici o parte. Personal, consider că *Ghidul*, totuși,

se află mai aproape de el. Mă bazez pe faptul că datele publicate de Institut provin de la direcțiile județene de statistică, acestea obținându-și informațiile, la rândul lor, de la fostele inspectorate pentru cultură (actualele direcții județene pentru cultură, culte și patrimoniul cultural național). Informațiile cIMeC sînt obținute, în schimb, direct de la sursă, adică, direct, de la muzeele în cauză, folosindu-se un singur criteriu bun sau rău, dar unul în vreme ce serviciile descentralizate ale Ministerului Culturii și Cultelor utilizează, foarte probabil, criterii diferite (determinate de impresiile directorului județean). De altfel, Institutul Național de Statistică solicită să îi fie comunicate date despre muzeele „deschise“ (precizare pe care am aflat-o, verbal, de la Institut, dar despre care nu se menționează nimic în documentul amintit). Desigur, această precizare poate justifica o parte din diferența dintre cele două numere, dar, în nici un caz, pe toată. Pe de altă parte, este greu de dat crezare datelor pe care le publică Institutul (în pofida prestigiului său), atîta vreme cît, relativ la forma de proprietate a muzeelor se face următoarea clasificare:

- publică de interes național și local;
- integral privată;
- obștească.

Rămîne să ne imaginăm ce vor să spună statisticienii prin proprietate „obștească“ (în Constituția României, ca și în toate legile în vigoare, se face vorbire, doar, despre proprietatea publică și cea privată), deși, este posibil ca prin această expresie să fie desemnate muzeele aflate în proprietatea cultelor. Chiar și așa, documentul publicat de Institutul Național de Statistică indică 48 de „unități“ aflate în proprietate „obștească“, iar *Ghidul* include cel puțin 58 de colecții ale unor așezăminte de cult. Că nu ne putem încrede în cifrele statisticienilor ne

putem da seama și din „salturile“ înregistrate la unele categorii de muzee. În 1999 existau 65 de muzee „specializate“; numărul acestora a crescut, în 2000, la 76. În schimb, muzeele „mixte“ au scăzut drastic, de la 91, la 80. Cum se explică aceste diferențe? Poate, doar, din faptul că, în fiecare an, chestionarele sînt completate de alte persoane. Misterul se adîncește în cazul rezervațiilor naturale care scad de la 10, în 1999, la 6, în 2000; e drept că numărul grădinilor botanice, zoologice și al acvariilor crește de la 23 la 29! Un ultim exemplu, care face statisticile întocmite de Institutul de specialitate incredibile se referă la numărul de vizitatori. Dacă numărul de vizitatori ai grădinilor botanice, zoologice și ai acvariilor a crescut, în 2000, față de 1999, cu 34% (1.876 mii vizitatori, față de 1.400 mii), cel al vizitatorilor rezervațiilor naturale a scăzut cu 73% (93.000, față de 341.000). Trecem peste faptul că *Ghidul* nu ia în calcul rezervațiile naturale. La asemenea diferențe, nici nu mai contează!

Revenind la modul în care, în opinia mea, ar trebui să arate următoarea ediție a *Ghidului* (în format pentru marele public), cred că ar trebui să ne uităm la diverse modele străine: coperți rezistente, viu colorate, imagini color în interior, hîrtie de calitate, stil redacțional unic pentru întregul volum, hărți și desene, informații exhaustive pentru vizitator, minime pentru specialist. *Ghidul* ar trebui să facă muzeele atractive; nu este locul pentru sincerități privind dificultățile prin care trece instituția. La fel de potrivită mi s-ar părea și renunțarea la modul de așezare a secțiilor muzeelor aflate în alte localități, neapărat, după „sediul central“ al muzeului. Raporturile de subordonare între muzee îi interesează, fără îndoială, pe specialiști. Pentru vizitatori, important este să afle dacă muzeul este accesibil de pe șosea sau de pe calea ferată, dacă are bufet (ca să nu

mai vorbim de restaurant o raritate în muzeele românești), toaletă, magazin, acces pentru vizitatorii cu handicap, reduceri pentru elevi, studenți, militari în termen, pensionari și alte asemenea categorii, care este prețul unui bilet de intrare etc. În fine, informația esențială (existența facilităților pentru hipoacuzici sau pentru alte categorii de handicapați, de exemplu) ar trebui prezentată cu ajutorul semnelor grafice, explicate la începutul volumului în mai multe limbi. Astfel, cartea ar putea avea interes și pentru străini, dacă ar putea desprinde din ea minimele informații

privind accesul în muzee sau tipul de colecție. Am putea continua aceste obser-vații, provocate de apariția *Ghidului* și ar fi încurajator dacă el ar stîrni o discuție mai largă. Deocamdată, este foarte bine că această lucrare există, pentru că ea este perfectibilă, și este păcat că nu s-a bucurat de o mai mare popularizare, că nu se vinde în librării, hoteluri, și agenții de voiaj. Are, desigur și greșeli și scăderi, dar, pentru colectivul Institutului de Memorie Culturală a pretins un mare volum de muncă și energie, iar rezultatul trebuie apreciat ca atare.